

Inhoudsopgave

In naam van Oranje doe open de poort.....	1757
Een pijpambachtelijke kop van A. van de Want	1763
Assortiment Trumm-Bergmans te Weert (deel 4).....	1764
Het tweede leven van een pijp	1769
Literatuursignalement.....	1771
Rariteiten	1774
Joost van den Vondel en Gysbrecht van Aemstel.....	1777
De sigarendokter	1779
Overzicht lezingen.....	1780

In naam van Oranje doe open de poort

Aad Kleijweg

Op 1 april 1872 werd de 300-jarige overwinning op de Spanjaarden bij Brielle (Den Briel) herdacht. Vele Goudse pijpenmakers grepen dit moment aan om over dit onderwerp pijpen uit te brengen. In dit artikel wil ik bij vier van deze pijpen de overeenkomsten en de verschillen laten zien en deze in de volgorde van de gebeurtenis plaatsen.

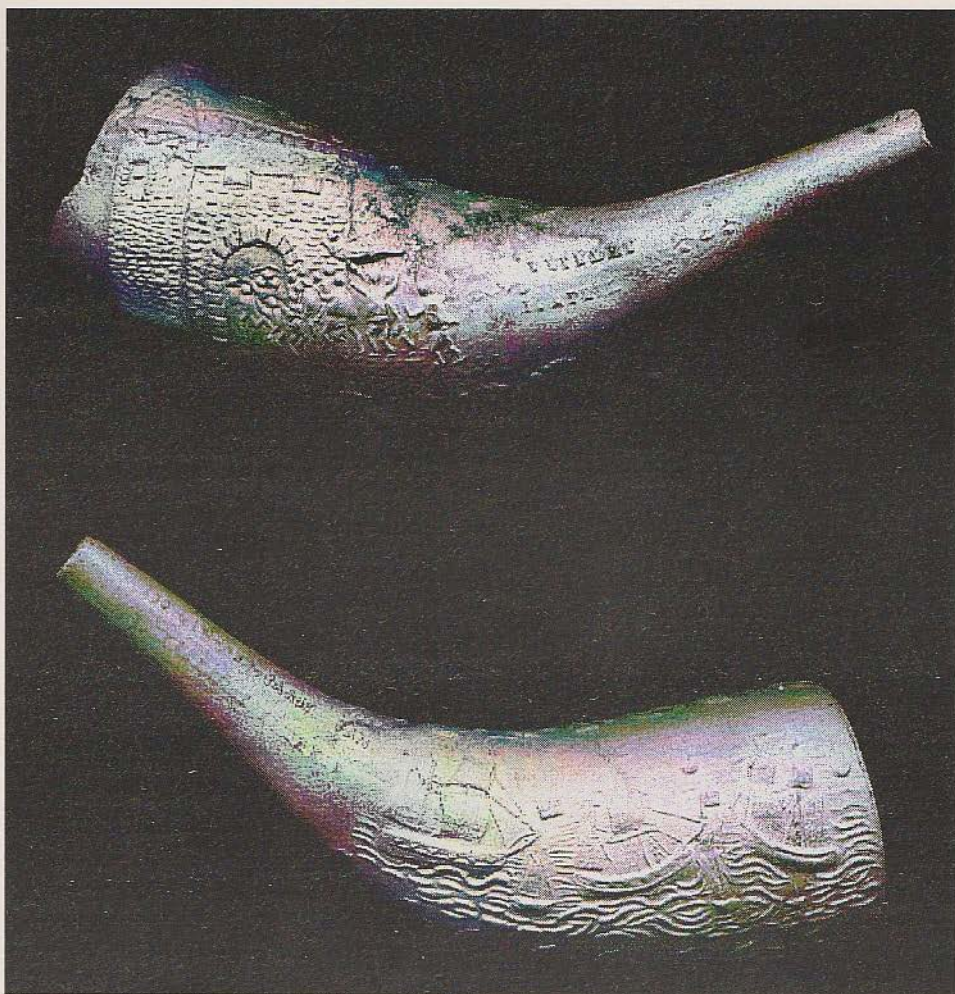

Afbeelding 1: Bevrijding van Brielle door de watergeuzen

Afbeelding 2: 1a. Collectie Louis Bracco Gartner; 1b. - ; 2a. Hoorn; 2b. Stadspoort Den Briel met watergeuzen / Watergeuzen vloot; Kijkglasje tussen 2 bloemconsoles; 2c. -/-; 2d. -; 2e. Ongeglasd; 2f. Gebotterd; 2g. Geen radering rondom ketelopening; 2h -; 3a. " BRIELLE 1 APRIL 1572" / "300 JARIG BESTAAN VAN NEERLANDS VRIJHEID"; 3b. ongeglasd; 3c. -; 4. 1872; 5. Gouda; 6. -; 7. Duco, D.H., (1992). De Tabakspijp als Oranjepropaganda. Leiden. p.68.

Afbeelding 2 is een fraaie pijp met een hoornvormig model. Op de linkerzijde van deze pijp staat de stadspoort van Brielle. De toren is in brand gestoken door de watergeuzen die daar stonden te wachten om naar binnen te kunnen. Op de rechterzijde zien we de vloot van de watergeuzen. Boven op de pijp zit tussen twee bloemconsoles een kijkglasje waarop we, als we deze tegen het licht houden, een minuscule prent zien waarop we eveneens de poort van Brielle in de brand zien staan. Voor deze poort staan wachtende en bewapende watergeuzen. Op de voorstelling in het kijkglasje lezen we in de bovenrand de tekst "OP DEN EERSTEN DAG VAN APRIL 1572 VERLOOR DUC D'ALVA ZIJN BRIL" De tekst op de steel van de pijp luidt links "BRIELLE 1 APRIL 1572" en op de rechterzijde is het niet goed leesbaar, maar daar heeft gestaan "300 JARIG BESTAAN VAN NEERLANDS VRIJHEID".

Afbeelding 3: 1a. Collectie Aad Kleijweg; 1b. Achterwillens, Gouda ; 2a. Hoorn; 2b. Stadspoort Den Briel met watergeuzen / watergeuzen vloot; 2c. -/-; 2d. -; 2e. Ongeglasd; 2f. Gebotterd; 2g. Geen radering rondom ketelopening; 2h -; 3a. "BRIELLE 1 APRIL 1572" / "300 JARIG BESTAAN VAN NEERLANDS VRIJHEID" ; 3b. ongeglasd; 3c. -; 4. 1872; 5. Gouda; 6. -; 7. Krommenhoek, W. en Vrij A. , z.j. (1986). Kleipijpen Drie eeuwen Nederlandse kleipijpen in foto's. Amstelveen, p.299; Duco, D.H., (1987). De Nederlandse kleipijp; handboek voor dateren en determineren. Leiden, p.122.

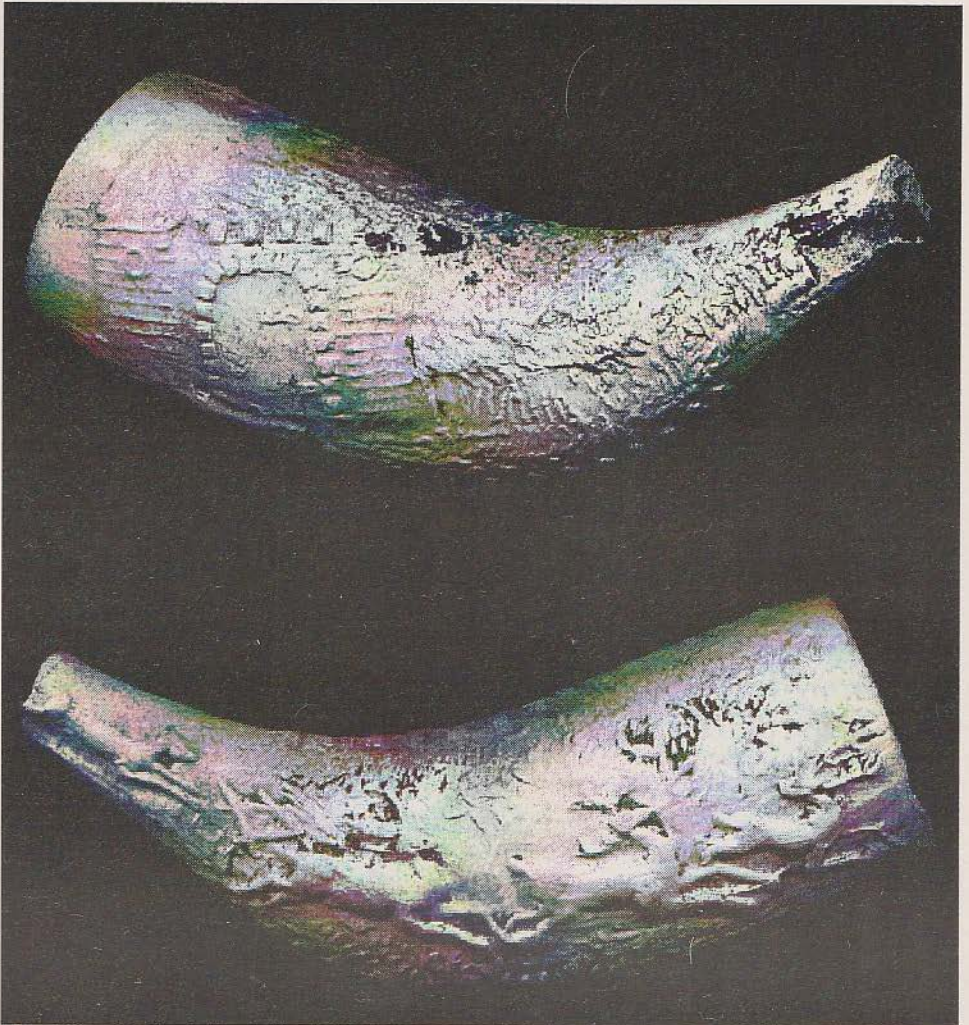
Afbeelding 3 is een pijpje van hetzelfde model als afbeelding 2. Deze hoornvormige pijp heeft echter geen kijkglasje. Op de linkerzijde zien we de stadspoort van Den Briel. Voor de stadspoort staan gewapende en van vaandels voorziene watergeuzen die onder de stadspoort door lopen. Ook op deze pijp zien we aan de rechterzijde een aantal schepen van de watergeuzenvloot. De tekst op de steel is niet geheel goed leesbaar, maar is dezelfde als bij het pijpje op afbeelding 2.

Afbeelding 4: 1a. Collectie Aad Kleijweg; 1b. Achterwillens, Gouda ; 2a. Ovoïde; 2b. Stadspoort Den Briel met watergeuzen / watergeuzen vloot; 2c. -/-; 2d. 65 gekroond; 2e. Ongeglaasd; 2f. Gebotterd; 2g. Geen radering rondom ketelopening; 2h -; 3a. ; 3b. ; 3c. -; 4. 1872; 5. Gouda; 6. Adrianus van Duijn; 7. Stam, R., en F. Mayenburg. 1990. Een stort van Adrianus van Duijn. In: Pijpelogische Kring Nederland, 13^e jaargang, nummer 50, p. 228-229.

Afbeelding 4 is een ovoïde pijp welke met hetzelfde thema is versierd. We zien links de stadspoort van Brielle met hiervoor watergeuzen met wapens en vaandels die de stad belegeren. Op de rechterzijde zien we weer een aantal schepen van de watergeuzenvloot op de Maas. De tekst die op de ontbrekende steel gestaan heeft luidde "BRIELLE 1 APRIL 1572" / ".... 3E EEUWFEEST".

Afbeelding 5 heeft hetzelfde hoornmodel als de pijp op afbeelding 3. In dit geval zien we de stadspoort van Brielle met rechts daarvan vaag wat boom- en struikgewas. De watergeuzen zijn nergens meer te bekennen. Op de rechterzijde is de geuzenvloot verdwenen en zien we een jachtafereel bestaande uit een jachthond die achter drie herten aanjaagt. Mogelijk is bij deze pijp de mal aangepast toen het onderwerp niet meer actueel was. Bij de rechterzijde welke met herten is versierd zou het ook nog kunnen dat de verkeerde malhelft is gebruikt. Op deze pijp is geen leesbare tekst aanwezig.

Afbeelding 5: 1a. Collectie Freek Mayenburg; 1b. Achterwillens, Gouda ; 2a. Hoorn; 2b. Stadspoort Den Briel / jachthond met drie vluchtende herten; 2c. -/-; 2d. -; 2e. Ongeglasd; 2f. Gebotterd; 2g. Geen radering rondom ketelopening; 2h -; 3a. ; 3b. ; 3c. -; 4. 1875-1900; 5. Gouda; 6. ; 7.

Geschiedenis

In 1568 begint de 80-jarige oorlog tegen de Spaanse overheersing. Het was in die tijd dat de watergeuzen, die uit bannelingen en avonturiers bestonden samen met nog eens 60.000 bannelingen die voor Alva waren weggevlucht, verbleven aan de monding van de Eems en in Zuid-Engeland. Vandaar uit maakten ze de Noordzee en haar kustplaatsen onveilig door plunderend in hun levensbehoud te voorzien. Toen de watergeuzen begin 1572 niet meer welkom waren gingen ze op zee rondzwerven en beroofden ze koopvaardijsschepen. Door vice-admiraal Blois van Treslong -een

banneling uit Brielle- was ooit het plan geopperd Brielle in te nemen. Toen de vloot door een ongunstige wind de maasmond werd opgedreven werd dit plan ineens verwezenlijkbaar. De anti-Spaans gezinde veerman Jan Pietersz Koppesok zag op 1 april tijdens het overzetten van mensen de geuzenvloot liggen waar hij meteen op af wilde. De passagiers weigerden dit heftig en lieten zich weer aan land zetten. Daarna ging de veerman in zijn eentje naar de vloot en vroeg naar Treslong. Treslong liet de veerman aan boord komen en stelde hem voor aan admiraal Lumey die op dat moment aan het vergaderen was welke tactiek ze zouden volgen. Zij vroegen zich af hoeveel Spaanse manschappen in de stad aanwezig zouden zijn. Koppesok kon hun mededelen dat er geen Spaans garnizoen aanwezig was in de stad. Koppesok werd teruggezonden naar het stadsbestuur om een onderhandeling te regelen. Niet iedereen zag de bevrijding zitten omdat de geuzen nou niet bepaald als menslievend bekend stonden. Maar toen Koppesok vertelde dat ze vijfduizend man sterk waren schrok het stadsbestuur erg; niemand wilde graag met Lumey onderhandelen, uiteindelijk gingen de burgemeester en zijn stadssecretaris buiten de poort in onderhandeling met Lumey, Treslong en nog enkele kapiteins. Lumey had geen zin in een lange onderhandeling en eiste de stad op uit naam van Oranje. Ze gaven het stadsbestuur twee uur de tijd om de stadspoort te openen. Lumey bracht in die tijd 1100 van zijn manschappen voor de Noordpoort van Brielle. Hij zette de 250 goed uitgedoste indrukwekkende Walen op de voorgrond om zo de meeste indruk te maken ten opzichte van de eenvoudige schepelingen die er achter stonden. Toen de burgemeester en zijn stadssecretaris terugkeerden binnen de stadsmuren brak er paniek uit in de stad en vluchtten velen met hun belangrijke bezittingen via de Zuidpoort om te ontkomen aan de terreur en plunderingen. Het was al een tijd later dat Lumey zijn blunder realiseerde dat hij de Zuidpoort niet had afgezet. De buit was al gevlogen. Hij liet toen voordat de termijn afliep de Noordpoort in brand steken (Zie afbeelding 2).

Met een mast gebruikend als stormram verschaften de watergeuzen zich de toegang tot de Noordpoort en gingen de stad binnen (Zie afbeelding 3). Ter plaatse is nog te lezen op een steen die men in de muur heeft ingemetseld "HIER TER PLAATSE rammeiden de Watergeuzen de Brielsche Noordpoort op Dinsdag 1APRIL 1572 des avonds ongeveer half negen"

Op bevel van Admiraal Lumey ging vice-admiraal Blois van Treslong met het 250 man tellende huurleger, goed uitgedoste indrukwekkende Walen, richting Zuidpoort waar de meeste Spaansgezinden, geestelijken en rijkere inwoners al waren weggevlucht omdat zij niet ten onrechte vreesden geplunderd en vermoord te worden. Op de pijpenkop op (zie afbeelding 4) is goed te zien hoe de duidelijk beter uitgedoste huurleger Walen de Zuidpoort van Brielle binnen gaan.

Afbeelding 6: Admiraal Lumey leider van de Watergeuzen

Toen de watergeuzen zowel bij de Noord- als de Zuidpoort binnenvielen namen ze de stad over, streken de Spaanse vlag en hezen de prinsenvlag van Oranje.

Brielle was de eerste stad die bevrijd werd van de Spaanse overheersing. Later volgden er meer steden.

Later als de vrede weer is teruggekeerd zien we de Noordpoort er vredig bij liggen en kunnen de rijkere edelen weer deelnemen aan de jacht met honden zoals we op de keerzijde van het pijpje zien. Zie afbeelding 5).

Met dank aan: Louis Bracco Gartner en Freek Mayenburg